

NAGLASNI TIPI ŽENSKA A-JEVSKA SKLANJATVE V KRAJEVNEM GOVORU KROPE NA GORENJSKEM

Jožica ŠKOFIC

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4, 1000 Ljubljana
e-mail: guzej@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V prispevku so prikazani odrazi praslovanskih naglasnih tipov samostalnikov a-jevske sklanjatve v krajevnem govoru Krope (SLA T202), ki spada v gorenjsko narečno skupino slovenščine. Prikazani so naglasni tipi in njihovi naglasni vzorci (tj. razvrstitev tako naglasnega mesta kot kolikostnih in tonemskih značilnosti) imenovanih samostalnikov v kroparskem govoru ter njihov praslovanski izvor z nepremičnim naglasom na osnovi (a), končniškim naglasom (b) in premičnim naglasom (c). Prikazano je, kje govor izkazuje ohranjanje praslovanskega stanja in kje spremembe, nastale na podlagi naglasnih premikov, analogij ali morebitnih prehodov med posameznimi paradigmi. Kroparski govor je kot del osrednje gorenjščine tonemski (pozna cirkumflektirane in akutirane dolge naglašene samoglasnike, kratki naglašeni samoglasniki tonemske opozicije nimajo).

Ključne besede: zgodovinsko jezikoslovje, morfemski naglas, a-sklanjatev samostalnikov ženskega spola, slovenski jezik, gorenjsko narečje, Kropla.

L'ACCENTUAZIONE DELLA A-DECLINAZIONE NELLA PARLATA LOCALE DI KROPA NELLA REGIONE DELLA GORENJSKA

SINTESI

L'articolo tratta l'accentuazione dei sostantivi femminili appartenenti all'a-declinazione nella parlata locale di Kropla (SLA T202) della regione della Gorenjska (Carniola Superiore) dal punto di vista sincronico e diacronico. La prospettiva descrittivo-linguistica permette di presentare sia le classi di accento che alcuni modelli di accentuazione (ictus, le caratteristiche sia quantitative che d'intonazione). La prospettiva linguistica storica determina l'origine dei tipi di accento dal proto-slavo e permette di dividere le parole in tre gruppi - con l'accento fisso sulla radice (a), con l'accento fisso sull'ultima sillaba (b) e con l'accento mobile (c). Viene quindi presentato in quali casi il dialetto preserva l'accento proto-slavo e in quali invece cambia in base allo spostamento dell'accento, all'analogia o ai possibili passaggi tra i singoli paradigmi. La parlata locale di Kropla è tonematica (con circonflessi e acuti su vocali lunghe e accentuate e con l'accento grave dinamico).

Parole chiave: linguistica storica, accento morfologico, a-declinazione dei sostantivi di genere femminile, lingua slovena, parlata della regione della Gorenjska, Kropla

UVOD

V prispevku¹ so prikazani odrazi praslovanskih naglasnih tipov samostalnikov a-jevske sklanjatve² v krajevnem govoru³ Kroke (SLA T202), ki spada v gorenjsko narečno skupino slovenščine.⁴

Gorenjsko narečje se ne govori povsod enako:⁵ osrednjegorenjsko narečje se govori v trikotniku Ljubljana, Kamnik, Kranj ter v Deželi in pasu med Karavankami in Jelovico, nekaj posebnosti na glasoslovni ravnini pa imajo predvsem govori v okolici Bleda, kroparski govor, bohinjski govori ter govor Dovjega v Zgornjesavski dolini in govor Jezerskega, ki ima precej koroških (obirskih) značilnosti (Škofic, 2012). Gorenjščina ima še dve podnarečji: jugovzhodna gorenjščina v Tuhinjski dolini (pojavlja kot razvoj jata in dolgega *o* v *ei* in *ou* segajo v Tuhinjski dolini do Buča, gorenjske narečne inovacije kot švapanje, razvoj kratkega vokalizma, konzonantski refleksi so kasnejši in ob Radomlji (ni intonacij, pojavljajo se diftongi) ter selško narečje (vpliv sosednjih rovtarskih govorov: ni intonacije, švapanja, sekundarne palatalizacije velarov; akcentski premik *meglá* > *mǎgla*). Gorenjščina ima (večinoma) monoftongični vokalni sistem z močno narečno redukcijo visokih kratkih (naglašeni in nenaglašeni) samoglasnikov *i* in *u* ter jata v polglasnik (posebno ob zvočnikih in v izglasju). Za gorenjščino (z izjemo kroparskega in nekaterih bohinjskih govorov ter selškega narečja in vzhodnogorenjskega podnarečja) je značilno švapanje, otrditev *lj* in *nj* v *l* in *n*, mehčanje mehkonebnikov *k*, *g*, *x* pred sprednjimi samoglasniki ter različne asimilacije in disimilacije soglasniških sklopov, ki temu narečju dajejo izrazit slušni vtis; za kroparski krajevni govor je značilno tudi pogrkanje. Na oblikoslovni ravnini je za gorenjščino značilna maskulinizacija samostalnikov srednjega

spola v ednini in feminizacija v množini ter nekatere posebnosti v pregibanju samostalnikov, pridevnikov in glagolov (prim Logar 1975).

Tudi kroparski govor⁶ ima dolge naglašene, kratke naglašene in kratke nenaglašene samoglasnike. Dolgi naglašeni samoglasniki so lahko akutirani ali cirkumfektirani (tonemska opozicija) – mogoči so na katerem koli besednem zlogu. Kratki jakostni naglas je omejen na zadnji ali edini zlog besede. Inventar prozodemov torej obsega tri naglase in nenaglašeno kračino, tj. *Ů*; *Ů*; *Ů*, *V*; *V*:⁷

Ů: < *Ů*:

< naglašeni *V* v nezadnjem besednem zlogu (tudi v tipih *zabà:va*, *srò:ta*)

< po naglasnem umiku s kratkega naglašene končnega zloga za en zlog proti začetku besede – sekundarni naglasni premik (*gó:ra*, *nó:sat*, *sé:stra/sé:stra*, *lé:žat*, *jé:žak*, *ró:ka*)

Ů: < *Ů*:

< podaljšan kratki naglas v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*kò:n/'kon*)

Ů < naglašeni samoglasnik v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'mǎš*, *'kǎp*, *žga'ne*, *no'žak*, *is'kǎt*, *k'met*, *st'rok*)

V < nenaglašeni samoglasnik (*uč:ǎtǎl*, *zidá:r*, *želé:s*, *lo'ǎt*, *sat'je*, *stǎ'za*, *mesò:*, *omo'žat*, *sa:rcè:*, *já:buk*)

< po umiku naglasa s končnega kratkega naglašene zloga (*pé:ta*, *ǎré:me*)

V gorenjskem narečju (in torej tudi v obravnavanem krajevnem govoru) sta izražena oba splošnoslovenska naglasna premika:

- pomik starega cirkumfleksa (tip psl. **zǎlto* > sln. **zlatò* > krop. *zlatò:*; psl. **ǎko* > sln. **okò* > krop. *okò:*) in

1 Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na ZRC SAZU v Ljubljani (www.zrc-sazu.si) razvil Peter Weiss.

2 Analiza naglasnih tipov samostalnikov a-jevske sklanjatve je bila pripravljena s tradicionalno dialektološko raziskovalno metodo, tj. zbiranjem in snemanjem govornih besedil na terenu (s t. i. vodenim pogovorom), njihovim zapisom v slovenski fonetični transkripciji, (ročnim) izpisom ustreznega gradiva iz takega besedilnega korpusa in njegovo naglasoparadigmatsko analizo. (Računalniški oz. elektronski korpusni pristop bi tako analizo lahko olajšal, ne pa je nadomestil (prim. Šumenjak, 2016).

3 Odrazi praslovanskih naglasnih tipov samostalnikov a-jevske sklanjatve so bili v slovenski naglasoslovni literaturi že obravnavani, med drugim v Šekli, 2007a, 2007b in 2008; Mirtič, 2014.

4 Novi Slovar slovenskega knjižnega jezika SSKJ 3, objavljen na www.fran.si, prinaša le sinhrono naglasne paradigme slovenskega besedja.

5 Med prvimi je znanstveno klasifikacijo slovenskih narečij predlagal Izmail Sreznjevski, ki je sredi 19. stoletja potoval po slovenskih krajih in raziskoval slovenska narečja ter je spomladi leta 1841 obiskal tudi Gorenjsko (Kranj, Naklo, Tržič, Vrbo in Bled). Njegova klasifikacija, predlagana v članku *O narečjih slavjanskih* (1841) in nato še v članku *Obozrenie glavnyh čert srodstva zvukov v narečjih slavjanskih*, je bila upoštevana tudi pri izdelavi Ramovševe dialektološke karte slovenskih narečij v 20. stoletju. Sreznjevski je o delitvi slovenščine na narečja zapisal: »Barvne kombinacije so neskončne, medtem ko je število glavnih barv sorazmerno omejeno: tako je tudi tukaj. Sam si nisem niti upal izločiti in opisati vseh možnih kombinacij in odtenkov, ki se jih da najti po različnih krajih pri Slovencih; toliko več pozornosti sem namenil ključnim razlikam in sem skušal doumeti razlikovalne značilnosti glavnih narečij.« (Makarova Tominec, 2014) Tukajšnja omejitev gorenjskega narečja temelji na karti slovenskih narečij Tineta Logarja in Jakoba Riglerja iz leta 1983.

6 Krajevni govor Kroke je bil po vprašalnici za SLA zapisan trikrat: leta 1952 ga je zapisal Tine Logar, leta 1975 Irena Resman, leta 1996 je bil predstavljen tudi v doktorski disertaciji Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Kroke na Gorenjskem Jožice Škofic (mentor prof. Tine Logar), ki je leta 1997 o glasoslovnih značilnostih kroparskega govora napisala še članek Fonološki opis govora Kroke (SLA 202).

7 V tem besedilu črka *V* označuje samoglasnik/vokal.

- umik kratkega naglasa s končnega zloga na prednaglasno dolžino (tip psl. *gvězdā > sln. *zvězda > krop. *zvě:zda*) ter
- nekateri nesplošno-slovenski premiki, npr. umik kratkega naglasa na prednaglasno kračino (tip psl. *ženā > sln. *ženà > krop. *žé:na*; psl. *vodā > sln. *vodà > krop. *vó:da*), pri čemer sta se sekundarno naglašena *e* in *o* že podaljšala,
- umik naglasa na prednaglasno nadkračino pa tu ni bil izveden (tip psl. *mьglā > sln. *męglā > krop. *męgl'a*).

NAGLASNI TIPI ŽENSKÉ A-JEVSKÉ SKLANJATVE V KROPARSKEM GOVORU

Naglasni tipi samostalnikov a-jevske sklanjatve in njihovi osnovni praslovanski viri so naslednji:

1. Nepremični naglas na akutirani osnovi

1.1 Regularni odraz psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta ni prišlo do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik: psl. Nsg. *žblīca, Asg. *žblīco (a) > krop. Nsg. *žlī:ca*, Asg. *žlī:co*, knj. sln. Nsg. *žlí:ca*, Asg. *žlí:co* (toda z odrazom popsl. novega cirkumfleksa v lsg. krop. z *žlī:co*, knj. sln. z *žlí:co*, in Gpl. krop. *žlī:c*, knj. sln. *žlí:c*); psl. Nsg. *malīna, Asg. *malīno (a) > krop. Nsg. *malī:na*, Asg. *malī:no*, knj. sln. Nsg. *malí:na*, Asg. *malí:no*.

	sg.	pl.	du.
N	<i>žlī:c-a</i>	<i>žlī:c-e</i>	= pl.
G	<i>žlī:c-e</i>	<i>žlī:c-θ</i>	
D	<i>žlī:c-θ</i>	<i>žlī:c-am</i>	
A	<i>žlī:c-o</i>	<i>žlī:c-e</i>	
L	<i>žlī:c-θ</i>	<i>žlī:c-ax</i>	
I	<i>žlī:c-o⁸</i>	<i>žlī:c-am</i>	

Tako še: *barkō:nca*, *bá:ba*, *bá:la*, *bá:na*, *bá:pca*, *borōunī:ca*, *bré:za*, *bú:ča*, *bú:lca*, *bú:tara*, *cú:na*, *cvetá:ča*, *cé:sta*, *čé:səlca*, *čít:ta*, *čý:rkca*, *čežá:na*, *čęrtmī:ca*, *čpī:na*, *čú:mnata*, *dó:ta*, *da:ržī:na*, *dlá:ka*, *dé:kəlca*, *dé:ra*, *dé:tela*, *fa:ržolī:ca*, *fá:barka*, *fī:ga*, *fǝžī:na*, *flá:ša*, *frá:ča*, *frá:ta*, *gō:ba*, *gá:šparca*, *gá:ītroža*, *grī:ua*, *xé:ša*, *xlá:če*, *xrá:sta*, *jó:pca*, *já:goda*, *já:ma*, *jé:ša*, *jé:tka*, *kó:ža*, *ka:rtá:ča*, *ká:ča*, *ká:ša*, *ká:pa*, *klobá:sa*, *klú:ka*, *klé:še*, *kmetī:ca*, *kná:la*, *knī:ga*, *korú:za*, *kó:šna*, *Krō:pa*, *krá:ca*, *krá:ua*, *krī:pa*, *kropī:ua*, *kú:mara*, *kú:ra*, *lá:stouka*, *lá:ta*, *lī:pa*, *lǝšī:na*, *lenó:ba*, *lopá:ta*, *lsī:ca*, *lú:na*, *lé:ska*, *malī:na*, *má:čoxa*, *má:ša*, *má:ma*, *mī:za*, *mǝštá:ce*, *mřé:ža*, *mú:ska*, *mú:xa*, *mé:ča*, *nó:ša*, *nī:ua*, *nedé:la*, *neųé:sta*, *pá:lca*, *pī:la*, *pī:na*, *pečé:ŋka*, *pepeunī:ca*, *plá:ča*, *plá:ta*, *plenī:ca*, *plé:ša*,

podgá:na, *pokrō:uka*, *polī:ca*, *potī:ca*, *prī:ča*, *prú:čca*, *pé:ka*, *pé:na*, *rō:ba*, *rá:ca*, *rá:ma*, *rá:na*, *rī:ba*, *rozgotú:lca*, *rú:ta*, *rē:pa*, *rē:tkuca*, *soųnī:ca*, *sá:la*, *sá:ne*, *sǝ:rbečī:ca*, *ská:la*, *sklē:da*, *skrī:na*, *skú:ta*, *slá:ma*, *smřé:ka*, *smé:šęnca*, *solá:ta*, *só:ba*, *srá:īca*, *sré:ča*, *stré:xa*, *sú:ša*, *ščī:ra*, *šá:nta*, *šá:ra*, *šī:ba*, *šī:na*, *širī:na*, *škō:da*, *šmá:ręnca*, *špī:ca*, *špiná:ča*, *štacú:na*, *štá:lca*, *štré:ka*, *šté:lęnga*, *tó:ča*, *tó:ša*, *ta:rgouī:na*, *trú:ga*, *tuó:ršca*, *ušenī:ca*, *uō:tka*, *uarjū:xa*, *uá:za*, *uǝ:rba*, *urá:na*, *uē:uarca*, *zbō:ta*, *žá:ba*, *žī:la*, *ženī:ca*, *žē:nška*, *žú:pa*, *žū:na*.

Izjemoma je v Ndu. lahko tudi končnica *-θ*, na primer:

	sg.	pl.	du.
N	<i>nú:n-a</i>	<i>nú:n-e</i>	<i>nú:n-θ/nú:n-e</i>

Premene osnove

V Gpl. se v sklop zvočnik+zvočnik ali nezvočnik+zvočnik na koncu osnove vrine polglasnik /ə/, pred *-j-* pa se, tako kot v knjižnem jeziku, vrine samoglasnik /i/:

	sg.	pl.
N	<i>žō:un-a</i>	<i>žō:un-e</i>
G	<i>žō:un-e</i>	<i>žō:un-θ</i>

	sg.	pl.
N	<i>gá:rj-a</i>	<i>gá:rj-e</i>
G	<i>gá:rj-e</i>	<i>gá:rj-θ</i>

Tako še: *á:ntla*, *bō:tra*, *čé:tna*, *grá:ble*, *kú:xna*, *mō:īškra*, *má:šna*, *pojé:dna*, *rē:ušna*, *sǝ:rna*, *skō:řja*, *uō:una*, *uē:stja*.

Premene končnic

1. Samostalniki, ki se jim osnova končuje na nezvočnik+zvočnik ali zvočnik+zvočnik, imajo v Dsg. in Lsg. končnico *-ə*. Po analogiji imajo lahko to končnico tudi nekateri drugi samostalniki.

	sg.
N	<i>jú:žn-a</i>
G	<i>jú:žn-e</i>
D	<i>jú:žn-ə</i>
A	<i>jú:žn-o</i>
L	<i>jú:žn-ə</i>
I	<i>jú:žn-o</i>

8 Stari akut, ki je prešel v novi cirkumfleks (lsg. in gpl.).

Tako še: *mɾó:ɥla, pó:stla*.

1.2. Regularni odraz psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *glistá, Asg. *glistǫ (b) > krop. Nsg. *glí:sta*, Asg. *glí:sto*, knj. sln. Nsg. *glí:sta*, Asg. *glí:sto*.

	sg.	pl.	du.
N	<i>zvé:zd-a</i>	<i>zvé:zd-e</i>	= pl.
G	<i>zvé:zd-e</i>	<i>zvè:zd-∅</i>	
D	<i>zvé:zd-∅</i>	<i>zvé:zd-am</i>	
A	<i>zvé:zd-o</i>	<i>zvé:zd-e</i>	
L	<i>zvé:zd-∅</i>	<i>zvé:zd-ax</i>	
I	<i>zvè:zd-o</i>	<i>zvé:zd-am</i>	

Tako še: *brá:da, brá:na, čré:da, dé:ža, glí:sta, gré:da, xrá:na, mó:ka, ré:ka, só:ɥa, súé:ča, trá:ɥa, té:ža, té:ta, ú:izda, úó:la, úó:sa*.

1.3. Odraz psl. naglasnega tipa b in c po morfoložizaciji naglasa na osnovi: psl. Nsg. *dušá, Asg. *dušǫ (c) > krop. Nsg. *dú:ša*, Asg. *dú:šo*, knj. sln. Nsg. *dú:ša*, Asg. *dú:šo*.

	sg.	pl.	du.
N	<i>dú:š-a</i>	<i>dú:š-e</i>	= pl.
G	<i>dú:š-e</i>	<i>dù:š-∅</i>	
D	<i>dú:š-∅</i>	<i>dú:š-am</i>	
A	<i>dú:š-o</i>	<i>dú:š-e</i>	
L	<i>dú:š-∅</i>	<i>dú:š-ax</i>	
I	<i>dù:š-o</i>	<i>dú:š-am</i>	

Tako še: *zí:ma*.

2. Nepremični naglas na cirkumfektirani osnovi

2.1 Regularni odraz psl. naglasnega tipa a v primeru, da je iz psl. starega akuta prišlo do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik: psl. Nsg. *mǎčьka Asg. *mǎčьkǫ (a) > krop. Nsg. *mà:čka*, Asg. *mà:čko*, knj. sln. Nsg. *mà:čka*, Asg. *mà:čko*; psl. Nsg. *motýka, Asg. *motýkǫ (a) > krop. Nsg. *moť:ka*, Asg. *moť:ko*, knj. sln. Nsg. *moť:ka*, Asg. *moť:ko*.

	sg.	pl.	du.
N	<i>pù:nc-a</i>	<i>pù:nc-e</i>	= pl.
G	<i>pù:nc-e</i>	<i>pù:nc-∅</i>	
D	<i>pù:nc-∅</i>	<i>pù:nc-am</i>	
A	<i>pù:nc-o</i>	<i>pù:nc-e</i>	
L	<i>pù:nc-∅</i>	<i>pù:nc-ax</i>	
I	<i>pù:nc-o</i>	<i>pù:nc-am</i>	

Tako še: *ambulà:nta, à:ida, à:k̄sa, barà:ka, baterè:ja, bà:ita, bà:rčica, bì:rmaŋka, bəgà:ɥənc̄a, bəzgà:ɥka, beloù:ška, besè:da, brisà:ɥka, broč̄:lka, brù:nar̄ca, brè:nta, bù:čka, bù:ŋka, bè:ca, cv̄:ŋga, z̄gà:ŋka, č̄:pka, daŋkar̄:ja, d̄:la, domač̄:ŋka, f̄à:ifca, garà:ža, ḡà:te, gošà:ɥa, gostù:rənc̄a, gradè:nca, xč̄è:rka, kastrò:lca, k̄à:iz̄a, k̄à:rta, kluč̄à:ɥənc̄a, kmet̄:ja, knò:fəlca, kolorà:ba, korè:ta, kos̄:lənc̄a, krò:na, kraŋà:ta, krè:da, kù:gəlca, kù:r̄ica, kù:xar̄ca, lampar̄:ja, là:mpa, maš̄:na, macò:la, mà:čka, marjè:tica, marè:lca, mà:lca, mà:ɥta, mà:ɥxca, m̄:šənc̄a, m̄:ška, mežnar̄:ja, mestè:je, moť:ka, mù:šənc̄a, mù:iz̄da, pò:šta, paiz̄dù:xa, pižà:ma, planà:ɥa, plan̄:ŋka, plè:ɥənc̄a, podrù:žənc̄a, pomiùà:ɥka, porò:ka, posò:da, prè:nza, pù:mpa, pè:sa, pè:səmc̄a, rò:ža, razl̄:ka, rà:mpa, r̄:ŋka, r̄è:va, sò:nčənc̄a, sò:ra, sà:ŋke, smet̄:šənc̄a, smù:če, stà:rca, sùor̄ta, šò:la, šabè:sa, škrop̄:ɥənc̄a, šn̄:rənc̄a, špà:ga, špà:iz̄a, špà:ŋga, štà:ŋga, štè:ŋge, šŋà:ŋka, tà:ška, tà:bəlca, ɥà:ga, ɥtà:ɥa, ɥè:ja, zabà:va, zastà:ɥa, zelenà:ɥa, zè:l̄ena, žò:ga, žò:nta, žarjà:ɥca, žà:ga, žà:rənc̄a, želè:zənc̄a, žl̄à:xta, žŋà:ɥca, žè:xta*.

Premene osnove

1. V Gpl. se v sklop zvočnik+zvočnik ali nezvočnik+zvočnik na koncu osnove vrine polglasnik /ə/ (tudi ajevsko obarvan polglasnik [ǫ] pred [r]), pred -j- pa se vrine samoglasnik /i/, zveza nezvočnik+zvočnik /v/ v izglasju Gpl. se izgovarja kot [-u] (*kolè:dva kolè:du*).

	sg.	pl.
N	<i>ì:gr̄-a</i>	<i>ì:gr̄-e</i>
G	<i>ì:gr̄-e</i>	<i>ì:ggr̄-∅</i>

	sg.	pl.
N	<i>ɥeč̄è:rj̄-a</i>	<i>ɥeč̄è:rj̄-e</i>
G	<i>ɥeč̄è:rj̄-e</i>	<i>ɥeč̄è:rj̄-∅</i>

Tako še: *bè:r̄gla, blagà:ina, bù:dla, cò:kla, c̄:fra, cmà:ndra, č̄:kla, č̄è:šna, č̄è:špla, gò:dla, galò:šne, gmà:ina, gost̄:l̄na, gr̄è:bla, kà:ŋgla, kù:éma, lù:kna, morà:ina, n̄è:škla, plù:zna, prec̄è:sja, sest̄r̄:čna, škà:rje, škà:tla, šp̄è:gle, št̄iør̄kla, š̄è:f̄la, toŋà:r̄na, ɥò:r̄gle, ɥeč̄è:r̄ja, železà:r̄na, žè:m̄la*.

2. Redko se v Gpl. polglasnik /ə/ vriva med dva nezvočnika na koncu osnove (to lahko slišimo le še pri nekaterih starejših Kroparjih), na primer:

	sg.	pl.
N	<i>xr̄ù:šk̄-a</i>	<i>xr̄ù:šk̄-e</i>
G	<i>xr̄ù:šk̄-e</i>	<i>xr̄ù:šk̄-∅ / xr̄ù:šək̄-∅</i>

Premene končnic

1. Samostalniki, ki se jim osnova končuje na nezvočnik+zvočnik ali zvočnik+zvočnik, imajo v Dsg. in Lsg. končnico -ə. Po analogiji imajo lahko to končnico tudi nekateri drugi samostalniki.

	sg.
N	kà:mr-a
G	kà:mr-e
D	kà:mr-ə
A	kà:mr-o
L	kà:mr-ə
I	kà:mr-o

Tako še: bà:rva, bè:rma, prè:kla, šlù:žba, mà:uxca, pù:nčka.

2.2. Odras praslovanskega naglasnega tipa c po analoški posplošitvi naglasa cirkumflektiranih oblik: psl. Nsg. *sīrotā, Asg. *sīrotǫ ≥ krop. Nsg. srò:ta, Asg. srò:to, knj. sln. Nsg. sirò:ta, Asg. sirò:to.

	sg.	pl.	du.
N	srò:t-a	srò:t-e	= pl.
G	srò:t-e	srò:t-θ	
D	srò:t-θ	srò:t-am	
A	srò:t-o	srò:t-e	
L	srò:t-θ	srò:t-ax	
I	srò:t-o	srò:t-am	

Tako še: ì:gra, žbè:la, udò:ua.

2.3. Končniški naglas s kračino v imenovalniku in tožilniku ednine⁹

2.3.1. Regularni odraz psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. polglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *mьglā Asg. *mьglǫ (b) > krop. Nsg. mæg'la, Asg. mæg'lo, knj. sln. Nsg. mæg'la, Asg. mæg'lo.

	sg.	pl.	du.
N	pəš'k-a	pəš'k-e	= pl.
G	pəš'k-e	pəš'k-à:	
D	pəš'k-ə	pəš'k-gm	
A	pəš'k-o	pəš'k-e	
L	pəš'k-ə	pəš'k-gx	
I	pəš'k-o	pəš'k-à:m	

9 Po končniškem naglasnem tipu se sklanja tudi beseda *gosp-á*; končnica je vedno dolga in akutirana.

Tako še: mæg'la, t'ma, gr'ja.

2.3.2. Odras psl. naglasnega tipa c samostalnikov s psl. polglasnikom v edinem zlogu osnove po analoški izravnavi po oblikah s kračino v zadnjem zlogu: psl. Nsg. *stb'zā Asg. *stb'zǫ (b) ≥ krop. Nsg. stə'za, Asg. stə'zo vs. knj. sln. Nsg. stə'za, Asg. stəzò:

	sg.	pl.	du.
N	stə'z-a	stə'z-e	= pl.
G	stə'z-e	stəz-à:	
D	stə'z-ə	stə'z-gm	
A	stə'z-o	stə'z-e	
L	stə'z-ə	stə'z-gx	
I	stə'z-o	stəz-à:m	

Tako še nekateri samostalniki po onemitvi prednaglasnega polnega samoglasnika: da:rž'ba, potk'ua.

2.3.3. Odras psl. naglasnih tipov b in c s psl. kratkim samoglasnikom v osnovi po analoškem prehodu v tip krop. Nsg. mæg'la, Asg. mæg'lo: psl. Nsg. *vodā, Asg. *vodǫ (c) ≥ krop. Nsg. vò'da, Asg. vò'do vs. knj. sln. vó:da, Asg. vodò:

	sg.	pl.	du.
N	vò'd-a	vò'd-e	= pl.
G	vò'd-e	vò'd-a	
D	vò'd-ə	vò'd-am	
A	vò'd-o	vò'd-e	
L	vò'd-ə	vò'd-ax	
I	vò'd-o	v	

Tako še: go'ra.

2.4. Premični naglas

Večina samostalnikov mešanega naglasnega tipa se lahko sklanja tudi po nepremičnem naglasnem tipu na osnovi – mešani naglasni tip se v kroparskem krajevnem govoru izgublja.

2.4.1. Regularni odraz psl. naglasnega tipa c samostalnikov s psl. dolgim in kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *golvā, Asg. *golvǫ (c) > krop. Nsg. glá:ua, Asg. glauò:, knj. sln. Nsg. glá:va, Asg. glavò:; psl. Nsg. *nogā, Asg. *nogǫ (c) > krop. Nsg. nó:ga, Asg. nogò:, knj. sln. Nsg. nó:ga, Asg. nogò:

	sg.	pl.	du.
N	glá:u-a	glau-è:	= pl.
G	glav-é:	glau-á:	
D	glá:u-0	glá'u-am/glau-à:m	
A	glau-ò:	glau-è:	
L	glá:u-0	glá'u-ax	
I	glau-ó:	glau-à:m	

Tako še: bò:uxa, brá:da, nó:ga, pé:ta/pé:ta, ró:ka, sò:uza.

2.4.2. Odras psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove po analoškem prehodu v premični naglasni tip (krop. Nsg. nó:ga, Asg. nogò:): psl. Nsg. *žená, Asg. *ženò (b) ≥ krop. Nsg. žé:na, Asg. ženò:, knj. sln. Nsg. žena, Asg. ženò.

	sg.	pl.	du.
N	žé:n-a/žé:n-a ¹⁰	žen-è:	= pl.
G	žen-é:	žen-á:	
D	žé:n-0	žé'n-am/žen-à:m	
A	žen-ò:	žen-è:	
L	žé:n-0	žé'n-ax	
I	žen-ó:	žen-à:m	

Tako še: kó:pa, kó:sa, kó:za, mé:tla/mé:tla, sé:stra/sé:stra, smó:la, uò:uca, uò:ijska, uó:sa, uó:sla, zé:mlla/zé:mlla.

Premene osnove

V Gpl. se v sklop zvočnik+zvočnik ali nezvočnik+zvočnik na koncu osnove vrine polglasnik /ə/ (tudi ajevsko obarvan polglasnik [ə] pred [r]), pred -j- pa se kot v knjižnem jeziku vrine samoglasnik /i/:

	sg.	pl.
N	sé:STR-a	sé:STR-e/sestr-é:
G	sé:STR-e/sestr-é:	sé:stəR-0/sé:stəR-0

V Asg. in Apl. se v zvezah s predlogom lahko spremeni kvaliteta in tonem naglašanih o-jevskih in e-jevskih samoglasnikov (ki se zožijo):

	sg.	pl.
N	nó:g-a	nog-ò: – na nò:go
G	nog-è:	nog-è: – na nò:ge

Tako še: u rò:ke, na rò:ko, na uò:do, u uò:ijsko, u zè:mlo.

SKLEP

V gorenjskem krajevnem govoru Kroke sta izražena oba splošnoslovenska naglasna premika,¹¹ tj. a) pomik starega cirkumfleksa (tip psl. *zólto > sln. *zlatô > krop. zlatò:); psl. *òko > sln. *okô > krop. okò:) in b) umik kratkega naglasa s končnega zloga na prednaglasno dolžino (tip psl. *gvézdá > sln. *zvězda > krop. zvé:zda) ter nekateri nesplošnoslovenski premiki, tj. c) umik kratkega naglasa na prednaglasno kračino (tip psl. *žená > sln. *ženā > krop. žé:na; psl. *vodá > sln. *vodā > krop. vó:da), pri čemer sta se sekundarno naglašena e in o že podaljšala, č) umik naglasa na prednaglasno nadkračino ni bil izveden (tip psl. *mǫglá > sln. *mǫglā > krop. mǫg'la). Naglasni tipi samostalnikov a-jevskje sklanjatve in njihovi osnovni praslovanski viri so naslednji: 1. nepremični naglas na akutirani osnovi: a) regularni odraz psl. naglasnega tipa a v primeru, da iz psl. starega akuta ni prišlo do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik: psl. Nsg. *žbľica, Asg. *žbľicq (a) > krop. Nsg. žľ:ca, Asg. žľ:co, knj. sln. Nag. žľi:ca, Asg. žľi:co (toda z odrazom popsl. novega cirkumfleksa v lsg. krop. z žľ:co, knj. sln. z žľi:co, in Gpl. krop. žľ:c, knj. sln. žľi:c); psl. Nsg. *malīna, Asg. *malīnq (a) > krop. Nsg. malí:na, Asg. malí:no, knj. sln. Nsg. malí:na, Asg. malí:no; b) regularni odraz psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. dolgim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *glistá, Asg. *glistò (b) > krop. Nsg. glí:sta, Asg. glí:sto, knj. sln. Nsg. glí:sta, Asg. glí:sto; c) odraz psl. naglasnega tipa b in c po morfonologizaciji naglasa na osnovi: psl. Nsg. *dušá, Asg. *dúšq (c) > krop. Nsg. dú:ša, Asg. dú:šo, knj. sln. Nsg. dú:ša, Asg. dú:šo; 2. nepremični naglas na cirkumfektirani osnovi: a) regularni odraz psl. naglasnega tipa a v primeru, da je iz psl. starega akuta prišlo do nastanka popsl. novega cirkumfleksa v večini sklonskih oblik: psl. Nsg. *mǫčbka, Asg. *mǫčbko (a) > krop. Nsg. mà:čka, Asg. mà:čko, knj. sln. Nsg. mà:čka, Asg. mà:čko; psl. Nsg. *motýka, Asg. *motýkq (a) > krop. Nsg. motì:ka, Asg. motì:ko, knj. sln. Nsg. motì:ka, Asg. motì:ko; b) odraz praslovanskega naglasnega tipa c po analoški posplošitvi naglasa cirkumfektiranih oblik: psl. Nsg. *sirotá, Asg. *sîrotq ≥ krop. Nsg. srò:ta, Asg. srò:to, knj. sln. Nsg. sirò:ta, Asg. sirò:to; 3. končniški naglas s kračino v imenovalniku in

10 Sekundarno naglašeni e se v kropskem krajevnem govoru lahko izgovarja široko (mlajši govorniki) ali ozko (starejši govorniki), tako npr. še: sé:stRalsé:stra, mé:tla/mé:tla itd.

11 O relativni kronologiji slovenskih akcentskih pojavov: Ramovš 1950.

tožilniku ednine: a) regularni odraz psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. polglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *mьglá, Asg. *mьglǫ (b) > krop. Nsg. *məg'la*, Asg. *məg'lo*, knj. sln. Nsg. *məg'la*, Asg. *məg'lo*; b) odraz psl. naglasnega tipa c samostalnikov s psl. polglasnikom v edinem zlogu osnove po analoški izravnavi po oblikah s kračino v zadnjem zlogu: psl. Nsg. *stьzǫ, Asg. *stьzǫ (b) ≥ krop. Nsg. *stə'za*, Asg. *stə'zo* vs. knj. sln. Nsg. *stə'za*, Asg. *stəzǫ*; c) odraz psl. naglasnih tipov b in c s psl. kratkim samoglasnikom v osnovi po analoškem prehodu v tip krop. Nsg. *məg'la*, Asg. *məg'lo*: psl. Nsg. *vodá, Asg. *vǫdǫ (c) ≥ krop. Nsg. *ʊo'da*, Asg. *ʊo'do* vs.

knj. sln. Nsg. *vó:da*, Asg. *vodǫ*; 4. premični naglas: a) regularni odraz psl. naglasnega tipa c samostalnikov s psl. dolgim in kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove: psl. Nsg. *golvá, Asg. *gǫlvǫ (c) > krop. Nsg. *glá:ua*, Asg. *glauǫ*; knj. sln. Nsg. *glá:va*, Asg. *glavǫ*; psl. Nsg. *nogá, Asg. *nǫgǫ (c) > krop. Nsg. *nó:ga*, Asg. *nogǫ*; knj. sln. Nsg. *nó:ga*, Asg. *nogǫ*; b) odraz psl. naglasnega tipa b samostalnikov s psl. kratkim samoglasnikom v edinem zlogu osnove po analoškem prehodu v premični naglasni tip krop. Nsg. *nó:ga*, Asg. *nogǫ*: psl. Nsg. *žená, Asg. *ženǫ (b) ≥ krop. Nsg. *žé:na*, Asg. *ženǫ*; knj. sln. Nsg. *žé:na*, Asg. *ženǫ*.

ACCENTUATION AND DECLENSION OF FEMININE A-STEM NOUNS IN THE SLOVENIAN GORENJSKO LOCAL DIALECT OF KROPA

Jožica ŠKOFIC

Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language SRC SASA, Novi trg 4, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: guzej@zrc-sazu.si

SUMMARY

In the article the declension and the accentuation of a-stem feminine nouns in the local dialect of Kropa (SLA T202) of the Gorenjsko (Upper Carniola) dialect of Slovenian are discussed, from the diachronic and the synchronic point of view. The descriptive-linguistic perspective presents the inventory of accent classes and their paradigms (ictus, quantitative and intonational/pitch characteristics). The historical-linguistic point of view determines the origin of Slovenian accent classes in Proto-Slavic – fixed stress on the stem (a), final stress (b) and mobile stress (c). It is shown, where the dialect preserves the Proto-Slavic accent and where changes, based on stress movements, analogies or potential transitions (analogical generalization) among each paradigms. The local dialect of Kropa is tonematic (with circumflex and acute on long stressed vowels and with dynamic short accent).

In the dialect, both Common Slovenian stress movements are expressed, i.e. a) movement of the old circumflex concerning the vowel length/right accent shift (type PS. *zǫlto > OCSln. *zlatǫ > Krop. zlatǫ); PS. *ǫko > OCSln. *okǫ > Krop. okǫ); and b) withdrawal of the short stress from the final syllable to the vowel length/left accent shift (type PS. *gvězdǫ > OCSln. *zvězda > Krop. zvě:zda) and some non-common Slovenian movements, i.e. c) withdrawal of the short stress to the pre-stressed short vowel/left accent shift (type PS. *žená > sln. *ženǫ > Krop. žé:na; PS. *vodá > OCSln. *vodǫ > Krop. vó:da) where the secondary stressed e and o are already long, while withdrawal of a short accent to a pre-stressed short vowel hasn't been achieved (PS. *mьglá > OCSln. *mǫglǫ > Krop. məg'la).

The accent classes of a-declension nouns and their basic Original Common-Slovenian (OCSln.) and Proto-Slavic sources are as follows: 1. fixed stress on an acute stem a) as reflex of PS. accent class a in the case, when, in the majority of the case forms, no Post-Proto-Slavic neo-circumflex arises from PS. old acute: PS. *žьlǫca, Asg *žьlǫcǫ (a) > Krop. žlǫ:ca, Asg žlǫ:c, SSln. žli:ca, Asg žli:co (but with PostPS. new circumflex in 1sg (Krop. z žlǫ:co, SSln. z žli:co) and Gpl (Krop. žlǫ:c, SSln. žli:c)); PS. *malǫna, Asg *malǫnǫ (a) > Krop. malǫ:n-a, Asg malǫ:n-o, SSln. malǫ:na, Asg malǫ:no; b) as a regular reflex of PS. accent class b of nouns with PS. long vowel in the sole stem syllable: PS. *glistǫ, Asg *glistǫ (b) > Krop. glǫ:sta, Asg glǫ:sto, SSln. gli:sta, Asg gli:sto; c) reflex of PS. accent class b and c after morphonologization of stem accent: Psl. *dušǫ, Asg *dušǫ (c) > Krop. dú:ša, Asg dú:šo, SSln. dú:ša, Asg dú:šo; 2. fixed

stress on a circumflex stem a) as reflex of PSl. accent class a in the case, when, in the majority of the case forms, Post-Proto-Slavic neo-circumflex arises from PSl. old acute: PSl. *mǎčьka *mǎčьkǫ (a) > Krop. mǎ:čka, Asg mǎ:čko, SSLn. mǎ:čka, Asg mǎ:čko; PSl. *motǫьka, Asg *motǫьkǫ (a) > Krop. motǎ:ka, Asg motǎ:ko, SSLn. motǎ:ka, Asg motǎ:ko; b) reflex of PSl. accent class c after analogical generalization of circumflexed forms: PSl. *sīrotǎ, Asg *sīrotǫ ≥ Krop. srò:ta, Asg srò:to, SSLn. sirò:ta, Asg sirò:to; 3. final stress with a short accented vowel in the nominative and accusative singular a) as regular reflex of PSl. accent class b of nouns with a PSl. reduced vowel in the sole stem syllable: PSl. *mьglǎ *mьglǫ (b) > Krop. mǎg'la, Asg mǎg'lo, SSLn. mǎg'la, Asg mǎg'lo; b) reflex of PSl. accent class c of nouns with PSl. reduced vowel in the sole stem syllable after analogical generalization of short accent on last syllable: PSl. *stǫzǎ *stǫzǫ (b) ≥ Krop. stǎ'za, Asg stǎ'zo vs. SSLn. stǎ'za, Asg stǎzò; c) reflex of PSl. accent classes b and c with PSl. short vowel in stem syllable after analogical generalization of into Krop. type mǎg'la, Asg mǎg'lo: PSl. *vodǎ, Asg *vǫdǫ (c) ≥ Krop. ʉo'da, Asg ʉo'do vs. SSLn. vó:da, Asg vodò; 4. mobile stress a) as reflex of PSl. accent class c of nouns with a PSl. long and short vowel in the sole stem syllable: PSl. *golvá, Asg *gǫlvǫ (c) > Krop. glá:va, Asg glǎvǫ:, SSLn. glá:va, Asg glǎvǫ:; PSl. *nogǎ, Asg *nǫgǫ (c) > Krop. nó:ga, Asg nogò:, SSLn. nó:ga, Asg nogò:; b) reflex of PSl. accent class b of nouns with a PSl. short vowel in the sole stem syllable as analogical change into mobile accent Krop. nó:ga, Asg nogò:; PSl. *ženǎ, Asg *ženǫ (b) ≥ Krop. žé:na/žé:na, Asg ženò:, SSLn. žé:na, Asg ženò:.

Keywords: historical linguistics, dialectology, (morpho)accentology, declension of a-stem nouns, Slovenian, Gorenjsko (Upper Carniolan) dialect, Kropa.

LITERATURA

- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.** 2014–, različica 3.0, www.fran.si (18. 11. 2016).
- Logar, T. (1975):** Slovenska narečja. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Makarova Tominec, I. (2014):** Izmail Sreznjevski in slovenščina. Jezikoslovni zapiski, 20, 2, 53–66.
- Mirtič, T. (2014):** Odrazi praslovanskih naglasnih tipov samostalnikov a-jevske sklanjatve v govoru vasi Dolnje in Gorenje Mraševo. Rasprave. Časopis Inštituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 40, 1, 149–161.
- Ramovš, F. (1950):** Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov. Slavistična revija, 3, 16–23.
- Šekli, M. (2007a):** Končniški in mešani naglasni tip samostalnikov a-jevske sklanjatve v nadiškem narečju slovenščine. Slavistična revija, 55, 1/2, 134–145.
- Šekli, M. (2007b):** Sklanjatev in naglas samostalnikov a-jevske sklanjatve v govoru vasi Jevšček pri Livku nadiškega narečja slovenščine. Annales, Series historia et sociologia, 17, 1, 175–186.
- Šekli, M. (2008):** Naglasni sestav govora vasi Jevšček pri Livku nadiškega narečja slovenščine v luči relativne kronologije slovenskih naglasnih pojavov. V: Toporišič, J. (ur.): Škrabčeva misel VI: zbornik s simpozija 2007. Nova Gorica, Frančiškanski samostan Kostanjevica, 19–36.
- Škofic, J. (1996):** Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Kroepe na Gorenjskem. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- Škofic, J. (1997):** Fonološki opis govora Kroepe (SLA 202). Jezikoslovni zapiski, 3, 175–189.
- Škofic, J. (2012):** Gorenjsko narečje kot kulturna dediščina. V: Porenta, T. & M. Tercelj Otorepec (ur.): Gorenjska: etnologija in pokrajine na Slovenskem na primeru Gorenjske ali kaj lahko etnologi in kulturni antropologi doprinesemo h kulturni podobi in razumevanju pokrajin na Slovenskem. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 167–182.
- Šumenjak, K. (2016):** Uporabnost korpusne obdelave podatkov pri oblikoslovnih analizah narečnega govora: 1. sklanjatev samostalnika moškega spola v koprivskem govoru. Annales, Series historia et sociologia, 26, 4, 741–750.